

ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДНИК НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

EDUCATIONAL TOURISM AS A COMPONENT OF NON-FORMAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS

Стаття присвячена дослідженню та висвітленню актуального питання сучасної освіти, фахової підготовки, зокрема педагогічних кадрів, у тісному зв'язку із сучасними трансформаційними суспільними та освітніми процесами, а також освітнього туризму як складника неформальної освіти майбутніх учителів. Зокрема, визначено сучасних дослідників питань теоретичних та методичних засад виховання майбутніх фахівців педагогічної галузі, головних теоретичних і методичних аспектів аудиторної та позааудиторної самостійної роботи здобувачів освіти в освітньому процесі, неперервної професійної освіти, її теоретичного і практичного складників. Надано коротку історичну довідку та визначено основні етапи розвитку освітнього туризму: від античних часів до сьогодення. Основна увага зосереджується на аналізі поняття «освітній туризм» провідними дослідниками сьогодення; стверджується, що освітній туризм є неформальною формою освіти як для задоволення особистих запитів та інтересів, так і для професійного становлення здобувачів освіти. Здійснено спробу уточнити суть, визначити роль та форми впровадження в фахову підготовку майбутніх учителів освітнього туризму як елемента неформальної освіти під час позааудиторної самостійної роботи. У статті наведено критерії (когнітивний, афективний та поведінковий), що дають змогу проаналізувати ефективність здійсненого освітнього туризму. Наголошено на тому, що до освітнього туризму можна включати різноманітні види екскурсій, подорожей, турів, що мають на меті формування компетентностей чи мотивування до покращення вже здобутого освітнього рівня. Наведено думку щодо важливості врахування мотивації здобувачів освіти для досягнення кращих результатів та дидактичної мети освіти під час здійснення освітніх подорожей. Розкрито структурні характеристики освітнього туризму (наявність педагогічної структури, присутність керівника чи консультанта, формування власного досвіду).

Ключові слова: освіта, освітній туризм, освітня подорож, екскурсія, майбутній учитель.

The article is devoted to research and description of current issues of modern education, professional training, in particular, teachers, in close connection with modern transformational social and educational processes, as well as educational tourism as an integral part of non-formal education of future teachers. In particular, modern researchers of theoretical and methodological principles of education of future specialists in the pedagogical field, the main theoretical and methodological aspects of classroom and extracurricular independent work of students in the educational process, continuing professional education of its theoretical and practical component. A brief historical background is given and the main stages of development of educational tourism from ancient times to the present are indicated. The main focus is on the analysis of the interpretation of the concept of "educational tourism" by leading researchers today and the statement that educational tourism is an informal form of education to meet personal needs and interests, and professional development of students in professional training of future teachers of educational tourism as an element of non-formal education in the course of extracurricular independent work. The article presents criteria (cognitive, affective and behavioral) that allow to analyze the effectiveness of educational tourism. It is emphasized that educational tourism can include various types of excursions, trips, tours, which provide for the purpose of forming competencies or motivating to raise the already acquired educational level. The opinion is given about the importance of taking into account the motivation of students in order to achieve better results and the didactic purpose of education during educational trips. The structural characteristics of educational tourism are covered (the presence of a pedagogical structure, the presence of a leader or consultant, the formation of their own experience).

Key words: education, educational tourism, educational trip, excursion, future teacher.

УДК 378.091.322:796.5(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.12>

Купіна О.В.,
аспірантка кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Сучасний етап становлення системи вищої освіти, оновлення її змісту, форм і методів здобуття зумовило постановку проблеми щодо підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти до формування компетентностей самостійного професійного розвитку, здобуття професійних знань із використання можливостей програм міжнародної мобільності та наукових досліджень, можливостей неформальної освіти та всіх її засобів.

Одним зі складників позааудиторної самостійної роботи є неформальна освіта, що пропонує освітній туризм як одну з форм професійного саморозвитку [8]. Виходячи з вищезазначеного,

постає проблема визначення змісту, ролі та форм впровадження у фахову підготовку майбутніх учителів освітнього туризму як елемента неформальної освіти.

Мета розвідки – уточнити суть, визначити роль та форми впровадження у фахову підготовку майбутніх учителів освітнього туризму як елемента неформальної освіти під час позааудиторної самостійної роботи.

Вагомими для дослідження окресленої проблематики щодо впровадження у фахову підготовку майбутніх учителів освітнього туризму як елемента неформальної освіти під час позааудиторної самостійної роботи та її реалізації в умовах

внутрішньої та міжнародної мобільності вищої освіти є праці українських і закордонних науковців.

Загальні теоретичні та методологічні засади виховання майбутнього вчителя висвітлено у дослідженнях О. Бабакіної, І. Беха, О. Молчанюк, В. Одарченко, Л. Петриченко, Г. Пономарьової, Г. Шевченко та інших.

Теоретичні та методичні аспекти аудиторної і позааудиторної самостійної роботи здобувачів освіти в освітньому процесі розроблено О. Акімовою, В. Буряком, М. Даніловим, Б. Єсіповим, Л. Жаровою, В. Казаковим, Н. Потаповою, І. Шимко та іншими науковцями, у працях яких доведено, що самостійна робота здобувачів вищої освіти створює умови для ефективного формування та вдосконалення професійних компетентностей, визначених освітньою програмою.

Неперервна професійна освіта, теоретичний і практичний складники, що виступають основними засадами неформальної освіти, були предметом дослідження вітчизняних науковців: І. Зязюна, С. Сисоевої, О. Барабаш, І. Беха, В. Кременя, Н. Мукан, Н. Ничкало, М. Чобітька, О. Шапран та інших.

Аналіз вищезазначених вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із проблеми неформальної освіти загалом та освітнього туризму зокрема дозволив відзначити їх міждисциплінарний характер. Охарактеризуємо зміст поняття «освітній туризм» більш детально.

Дослідниця І. Давиденко поняття «освітній туризм» розкриває як подорожі з метою здобуття освіти. Серед популярних освітніх напрямів вона виокремлює високорозвинені європейські країни та зазначає, що єдиної думки щодо визначення змісту поняття наразі не існує. Дослідники тлумачать термін «освітній туризм» залежно від галузі використання, віку, ціннісних запитів, участі закладів освіти в організації та здійсненні такого виду неформальної освіти [9]. Ми погоджуємось із науковою позицією І. Давиденко, що до освітнього туризму можна включати різноманітні види екскурсій, подорожей, турів, які передбачають на меті формування компетентностей чи мотивування до підвищення вже здобутого освітнього рівня.

Л. Ткачук стверджує, що сучасний туризм є суспільним явищем, суть якого полягає у самовдосконаленні в процесі освоєння культурного та природного різноманіття під час відпочинку і дозвілля. Дослідниця підкреслює важливу роль туризму у формуванні гармонійно розвиненої особистості та наголошує, що він має такі важливі функції, як: просвітницько-виховна, екологічна і культурна. Науковець зазначає, що ознайомлення з природою, культурними надбаннями та традиціями інших народів є важливим аспектом збереження життя і миру на планеті, а також наголошує, що ці завдання ефективніше реалізуються в межах освітнього туризму. Л. Ткачук визначає освітній

туризм як поїздки для розширення світогляду, задоволення цікавості та досягнення інших пізнавальних цілей через відвідування занять та екскурсій під час поєднання навчання і відпочинку [10, с. 147].

Історія реалізації освітніх подорожей починається з античних часів, коли давньогрецькі, римські вчені та аристократи з метою вивчення економічних, культурних й інших специфічних ознак нових територій здійснювали короткотривалі та довготривалі подорожі. Також можна відзначити створені Італією навчальні центри в епоху Середньовіччя, що містили різноманітні пам'ятки та культурні здобутки цивілізацій південної Європи. Дидактична спрямованість подорожей в епоху Ренесансу посилювалася реформуванням системи освіти та можливостей, яке пропонував розвиток науки і техніки. Англія наприкінці XVIII ст. пропонувала освітні «гран-тури», що передбачали подорожі заможних молодих людей в Європу з метою здобуття освіти та отримання певної професії. Цей аспект можна відзначити як перші освітні тури.

Л. Устименко умовно розділяє процес розвитку освітнього туризму на три основні етапи:

- перший – із античних часів до XII ст. – це початковий етап розвитку освітнього туризму (мандрівки до відомих учених, які мали свої школи: філософські, математичні, медичні);
- другий – з XII ст. до другої половини XX ст. – етап становлення організованого освітнього туризму (започаткування перших університетів, мандрівні студенти);
- третій – із другої половини XX ст. – до наших днів – етап організованого системного масового освітнього туризму [11, с. 103].

Різнорізані аспекти освітнього туризму мають наукове вираження у напрямках педагогічних та туристичних досліджень, починаючи з 90-х рр. XX ст. Дослідник Дж. Фальк [1] пропонував не зосереджувати увагу на визначенні змісту поняття «освітній туризм», натомість зауважував на взаємозв'язку між подорожами та навчанням, виокремлюючи обов'язкову наявність у процесі професійних подорожей та програмах мобільності дидактичного компонента, який одночасно виконує активну та пасивну роль у засвоєнні нових компетентностей. Дослідник зауважував, що формування нових професійних компетентностей, практичних умінь та навичок відбувається природно.

Дослідники К. МакГладдері, Б. Люббе розкривали зміст поняття «освітній туризм» як процес постійної трансформації, що поєднує частини навчання на основі процесу дослідження та, як правило, має міжнародний характер. Проаналізувати ефективність здійсненого освітнього туризму, відповідно до наукової позиції науковців, можна за такими критеріями, як [3]:

1) когнітивний критерій – набуті професійні знання в процесі освітньої подорожі;

2) афективний критерій – набуті ціннісні орієнтації та способи мислення;

3) поведінковий критерій – розвиток і сформованість професійних компетентностей.

Вони зауважували на необхідності врахування мотивації здобувачів освіти, засвідчуючи, що визначити тип і первинність чи вторинність мотивації для здійснення освітнього туризму важливо для результативності та досягнення дидактичної мети.

Дослідники Л. Сі, І. Паттерсон, С. Пегг охарактеризували зміст поняття «освітній туризм» як спеціально упорядковану та професійну або дидактичну подорож, поєднану з відпочинком, яка триває не менше 24 годин та має неформальний характер. Науковці поєднують основні завдання освітнього туризму з формою неформальної освіти, самостійного навчання, туризмом, та виокремлюють такі види [7]:

1) дидактичні подорожі для дорослих, що зумовлені професійним чи особистим інтересом;

2) навчальні тури під час канікул.

Дослідники серед видів освітнього туризму не виокремлюють навчальні проекти та програми мобільності закладів вищої освіти, визначаючи навчальні подорожі як вид «формального навчання», в якому професійна освіта та досягнення дидактичної мети виступають основними послугами закладів освіти.

Група дослідників називає такі характеристики освітнього туризму [6]:

– наявність педагогічної структури;

– наявність керівника або консультанта освітнього компонента;

– формування особистого досвіду у здобувача освіти, що формується внаслідок емоційної, чуттєвої реакції, емпатії до виучуваного та досліджуваного дидактичного об'єкта.

Представлена у 2016 р. наукова праця Г. Нугрохо та Дж. Суприханто окреслила взаємозв'язок між галузями освіти та туризму, охарактеризувавши його як тривимірний результат [4]:

– основний результат передбачає сформованість освітнього досвіду в місці подорожі, визначення сильних сторін у процесі набуття нових знань та компетентностей;

– реальний результат передбачає отримання повного стандартного туристичного запиту;

– додатковий результат передбачає різноманітні матеріальні та нематеріальні аспекти туристичного досвіду, які супроводжують досягнення основного результату освітньої подорожі.

Дослідники Г. Нугрохо та Дж. Суприханто запропонували такі види освітнього туризму [4]:

– шкільні екскурсії;

– лінгвістичне навчання за кордоном;

– семінарські канікули або виїзні тренінги, семінари, які передбачають ознайомлення

з практичним досвідом у певному дидактичному напрямі;

– канікули;

– освітні круїзи.

Виходячи з вищезазначеного, на думку дослідників, освітній туризм є неформальною формою освіти як для задоволення особистих запитів та інтересів, так і для професійного становлення здобувачів освіти.

Дослідники Т. Пітман, С. Брумхолл, Е. Майоча проаналізували роль закладів вищої освіти для впровадження в освітню практику та неформальну освіту освітнього туризму, визнаючи, що тури з досягненням дидактичної мети є не лише цікавою формою у процесі навчання, а й виступають засобом розширення можливостей закладу освіти для реалізації освітніх програм.

Науковці акцентують увагу на основній ролі освітнього туризму у процесі формування академічної етики за межами академічної освіти, забезпечуючи виховання ціннісних орієнтацій як складника професійних компетентностей і зв'язків між закладом освіти та громадою [5].

К. Ліан, К. Катон, Д. Хілл сильною стороною освітнього туризму вважають можливості, що мають такі позитивні аспекти [2]:

– здобуття та вдосконалення мовних компетентностей, знань з освітніх компонентів, соціальний та емоційний розвиток, досвід міжособистісної мовної професійної комунікації;

– здобуття та вдосконалення міжкультурної компетентності, що реалізується в ознайомленні зі специфічними ознаками культури сторони, що приймає, усвідомлення та прийняття культурних відмінностей, уникнення і подолання поширених стереотипів, формування толерантності;

– розвиток критичного мислення, переоцінка власних здобутків та орієнтацій, сформованих поглядів і переконань;

– переоцінка власної культурної ідентичності та особистих цінностей, а також зміна світогляду, системи переконань і покликання;

– формування навичок увімкненої спостережливості, що передбачає розвиток власних стратегій опанування інформації, покращення академічних досягнень.

На сучасному етапі основною мотивацією до реалізації освітніх подорожей є підвищення рівня освіти, вдосконалення та опанування нових компетентностей, задоволення особистих пізнавальних потреб.

Таким чином, основними перевагами освітнього туризму як елемента неформальної освіти є особистий розвиток, формування позицій щодо важливості мультикультурності і толерантності, академічних та професійних досягнень, підвищення якості знань і навичок, соціальна та громадянська активність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Falk J.H., Ballantyne R., Packer J., Benckendor P. Travel and Learning: A Neglected Tourism Research Area. *Ann. Tour. Res.* 2012. № 39. P. 908–927.
2. Liang K., Caton K., Hill D.J. Lessons from the Road: Travel, Lifewide Learning, and Higher Education. *J. Teach. Travel Tour.* 2015. No. 15. P. 225–241.
3. McGladdery C.A., Lubbe B.A. Rethinking Educational Tourism: Proposing a New Model and Future Directions. *Tour. Rev.* 2017. No. 72, pp. 319–329.
4. Nugroho H.P., Soeprihanto J. GadjahMada University as a Potential Destination for Edutourism. In *Heritage, Culture and Society: Research Agenda and Best Practices in the Hospitality and Tourism Industry, Proceedings of the 3rd International Hospitality and Tourism Conference, ISOT 2016, Yokohama, Japan, 10–12 October 2016*; CRC Press/Balkema: Boca Raton, MA, USA, 2016, pp. 293–298.
5. Pitman T., Broomhall S., Majocho E. Teaching Ethics beyond the Academy: Educational Tourism, Lifelong Learning and Phronesis. *Stud. Educ. Adults.* 2011. No. 43, pp. 4–17.
6. Pitman T., Broomhall S., Mcewan J., Majocho E. Adult Learning in Educational Tourism. *Aust. J. Adult Learn.* 2010. No. 50, pp. 219–238.
7. Sie L., Patterson I., Pegg S. Towards an Understanding of Older Adult Educational Tourism through the Development of a Three-Phase Integrated Framework. *Curr. Issues Tour.* 2016. No. 19, pp. 100–136.
8. Акімова О. Напрями та форми самоосвіти в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки.* Луганськ, 2014. № 2 (285). С. 15–22.
9. Давиденко І. Особливості розвитку ринку освітнього туризму. URL: <https://goo-gl.me/lBVdX> (дата звернення: 11.12.2021 р.).
10. Ткачук Л. Освітній туризм у світі й в Україні. URL: <https://goo-gl.me/AJmPt> (дата звернення: 11.12.2021 р.).
11. Устименко Л. Освітній туризм як історико-культурне явище. URL: <https://goo-gl.me/jW3Or> (дата звернення: 11.12.2021 р.).